

פשוט להיות לפני ה'./?

פשוט תהיה

בואו נקדיש רגע אחד לחזור בזמן לתקופת המקדש, דמיינו יהודי שיושב בהרי יהודה, או בכל מקום אחר בארץ, ביום כיפור. מה עבודתו ביום כיפור? מה מעשיו ביום הקדוש הזה?

רוב הסיכויים שהוא לא עולה לבית המקדש. יש לו עוד פחות משבוע עלייה לרגל ויום הכיפורים אינו אחד משלושת הרגלים. אז מה כן? בתקופתו גם אין כמעט תפילות מנוסחות, בוודאי לא כאלה שממלאים לו"ז שלם בבית הכנסת.

התורה בספר ויקרא מספרת לנו בשתי מקומות על יום כיפור.

בפרשת אחרי מות מסופר על עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים ולקראת סופה מתייחסת התורה לתפקידו של כל יהודי ביום הזה.

"וְהִיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תַּעֲנִנוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם וְכָל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאָזָרָה וְהָגֵר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם :

כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ :

שְׁבֹת שְׁבֹתוֹן הִיא לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם חֻקַּת עוֹלָם : " (ויקרא טז)

בפשטות התשובה לשאלה בה פתחנו היא- כלום! הציווי ביום הזה הוא מה לא לעשות- להתענות, שמשמעו מניעה מאכילה ושאר צרכי הגוף ולא לעשות מלאכה. חז"ל מוסיפים אל היום הזה את עניין התשובה ומסבירים שזו המשמעות של המילה "תטהרו" שמצווה עלינו לחזור בתשובה בעיצומו של יום (רמב"ם). גם בהבנה הזו, התשובה היא דבר שיכול לעשות ברגע באמירת "חטאתי, עויתי, פשעתי..".

לפי פשט הפסוקים הפסוק "כי ביום הזה יכפר עליכם..." מסביר מדוע עלינו לענות את נפשינו ולא לעשות מלאכה. למה עלינו להפסיק את ההתנהלות האנושית הרגילה שלנו שכוללת אכילה, שתייה, מלאכה וכו'? התשובה היא כי ביום הזה אנחנו זוכים לכפרה מעצם כך שאנחנו עומדים לפני ה'. לפי זה סוף הפסוק מלמד אותנו שהעמידה לפני ה' היא המטהרת, מזככת ומנקה אותנו. ברגע שאנחנו פושטים את הלבושים הרגילים שלנו אנחנו יכולים לעמוד חשופים לפני ה' ולאפשר לכפרת ה' לטהר אותנו.

עצם היום

במקום נוסף בספר ויקרא מצווה התורה על יום הכיפורים.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר :

אֲדָבָר בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִיָּה לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אֶשָּׁה לַיהוָה :

וְכָל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם :

כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמִּיהָ :

וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה וְהֶאֱבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקִּרְבִּי עִמָּה :

כָּל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם :

שִׁבְתָּ שְׁבִתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב מְעָרֵב עַד עָרֵב תִּשְׁבְּתוּ שְׁבִיתְכֶם: (ויקרא כג, כו-לב)

בפסוקים אלה מתווסף לשמו של יום הכיפורים, מושג נוסף- "בעצם היום הזה". מושג זה חוזר ומודגש שלוש פעמים. הרמב"ן עומד על פירושו של מושג זה :

"נראה לי עוד כי עצם כל דבר כחו ותקפו נגזר מלשון כחי ועוצם ידי (דברים ח יז) עוז ותעצומות (תהלים סח לו) וכן זה ימות בעצם תומו (איוב כא כג) בתוקף שלמותו ובעבור שהעצמות מוסדות הגוף ותקפו יקראו כן והנה כעצם השמים לטוהר (שמות כד י) שטהרת הדבר שראו ברורה וחזקה כחזק טוהר השמים ולכך יזכיר בימים הנזכרים "עצם היום" כי הענין בהם בעצמם לא בדבר אחר נוסף בהם שהוא הקרבנות אשר יקריבו בהם" (רמב"ן ויקרא כג)

כפי שעצמות האדם הם עיקר כוחו של הגוף, וכפי שעוצם משמעו כח וחזק כד משמעותו של "עצם היום" באה להגיד שהעניין של היום הוא בו עצמו ולא בשום דבר הנלווה אליו. למעשה, אומר הרמב"ן, הקרבנות הן דבר נלווה למהותו של היום ואינם הדבר עצמו. המשמעות של יום הכיפורים אינה תלויה בשום פעולה שלנו.

כידוע בימינו, התפילות הן תחליף לקרבנות. דברי הרמב"ן מבארים לנו במפורש שהתפילות אינן עיקרו של יום. המהות של יום כיפור כל כך עוצמתית ותקיפה שאינה זקוקה לעבודה רוחנית עליונה על מנת ליצוק לה משמעות. מהותו של היום הוא בו עצמו.

לא פשוט להיות פשוט

אחרי כל הדברים הנ"ל נראה שהעבודה של יום כיפור היא פשוטה. ה' יתברך מצווה ומבקש ממך להימנע מדברים על מנת לאפשר לו לכפר על מעשיך ולטהר אותך. אתה רק תבוא לפניו והוא כבר יעשה את כל השאר.

למרות זאת, נראה שיש פה אתגר. יש כאן משהו שלמרות שנראה פשוט, הוא מאתגר אותנו כל שנה מחדש. אנשים רבים, חווים תחושות של מועקה ולחץ בימים אלו ולעיתים ביום כיפור הוא מגיע לשיאו. אנחנו מכנים את הימים האלה "ימים נוראים". מקור השם הוא ככל הנראה בעבודת היראה כלפי ה', שיש לה מקום בימים אלו, אבל לחלק מהאנשים המשמעות של המושג "נוראים" הופכת להיות משמעות של קושי, מועקה ורצון שהימים האלה יעברו וכבר נגיע לימים השמחים של סוכות. רצון לברוח מהעמידה לפני ה'. נראה שלמרות פשטות הדברים, יש קושי בעמידה לפני ה'.

לברוח מלפני ה'

המושג לפני ה' מופיע בתחילת ספר יונה 3 פעמים. הקב"ה מצווה עליו ללכת לנינוה ולהודיע לה שהיא הגזימה בחטאיה. יונה בורח רחוק ככל האפשר על מנת לא למלא את ציווי ה'. פעם אחר פעם מוזכר שהוא בורח מלפני ה'. לא מסופר לנו מהי סיבת הבריחה של יונה. מדוע הוא נמנע מלקיים את נבואתו עד כדי מוכנות שלו לשלם את המחיר הגבוה ביותר - "שאוני והטילוני אל הים וישתוק הים מעליכם.." (יונה א, יב) לאחר שיונה גורם לסערה, מושלך אל הים ונבלע על ידי דג (ולפי חז"ל גם דגה..). הוא מתפלל על נפשו וזוכה לישועת ה'. הדג מקיא אותו אל החוף ואז הוא מקבל את הנבואה בפעם השנייה. הפעם הוא ממלא את ציווי ה'. הוא מעביר את המסר של ה', בלשון קצרה המתארת רק את העונש שיבוא על נינוה ללא תיאור

חטאיהם- "עוד ארבעים יום ונינווה נהפכת" (ג, ד) . למרות זאת, אנשי נינווה עושים מהפך של 180 מעלות וחוזרים בתשובה. מגדולם עד קטנם (פס' ה'). כולל הבהמה, הבקר והצאן (פס' ז).

בעקבות כך ה' מחליט לחזור בו מהרעה שתוכננה (פס' י').

כאן, לקראת סוף הספר, מתגלה לנו הסיבה שבגללה יונה ברח מלפני ה' בתחילתו.

נינווה חוזרים בתשובה וליונה קשה עם זה. מאוד. הוא מסביר למה זה כל כך נורא בעיניו.

"וַיִּתְפַּלֵּל אֶל-יְהוָה וַיֹּאמֶר, אֲנִי יְהוָה הֵלֹא-זֶה דִּבַּרְתִּי עַד-הָיִיתִי עַל-אֲדָמָתִי--עַל-כֵּן קִדְּמָתִי, לְבָרֶחַ תְּרַשִּׁישָׁה: כִּי יִדְעָתִי, כִּי אֶתָּה אֵל-חַנוּן וְרַחוּם, אֶרְךָ אֲפִים וְרַב-חֶסֶד, וְנָחֵם עַל-הָרָעָה. ג. וְעַתָּה יְהוָה, קַח-נָא אֶת-נַפְשִׁי מִמֶּנִּי: כִּי טוֹב מוֹתִי, מִחַיִּי" (פרק ד, ב)

מפריע לו שה' הוא חנון רחום, סבלן, מלא חסד. קשה לו עם זה שה' חוזר בו מהרעה שהוא תכנן לעשות לאנשי נינווה. למה כל כך קשה לו? התשובה נמצאת במידה שחסרה מדברי יונה שמתארים לנו את יג מידות הרחמים של ה'. בדברי יונה חסרה מידת האמת. ליונה קשה עד כדי סבל ורצון לאבד את חייו מכיוון שנעדרת כאן מידת האמת.

כאשר מתגלים רחמיו האינסופיים וה' יתברך נותן מקום לתשובה בעולם, יונה רואה בזה פגיעה באמת. יונה הוא "בן אמייתי" איש האמת. הוא רואה בכל סטייה מהאמת, חולשה. ישנו אידיאל אליו צריך לחתור וכל סטייה ממנו היא פגיעה בשלימות האלוקית. חסדי ה' פוגעים בקיום הצדק בעולם, בלקיחת אחריות. אם יש רחמים, אין אחריות! הוא לא מסוגל להיות לפני ה' כי עמידה לפני ה' משמעה ויתור על האמת ויונה לא מסוגל לקבל את המחשבה שיש מקום לתשובה. שבאינסוף האלוקי יש מידות שנתפסים בעיניו כחלשות וככאלה שפוגעות באלוקות עצמה, באופן בו אמור להתנהל העולם.

ה' יתברך מלא רחמים. משפיע עלינו טוב וחסד ללא גבול. אבל האדם חסום, מתנגד. לא מסוגל לפתוח את ליבו ולקבל את העובדה המופלאה- יש חמלה! יש אריכות אפיים! יש חנינה! האדם לא מאמין שהוא ראוי לרחמים, שה' מסתכל עליו בעין טובה. הוא שופט את עצמו בחומרה והוא מאמין בכל ליבו שכך נכון לשפוט אותו ואין שום אפשרות אחרת. זה מופלא ואלוקי עד כדי קשה לעיכול אנושי.

כך הדברים ביחס בין אדם לה' וכך גם ביחסים בין בני אדם. העולם נתפס כמקום של מלחמה, קרבות והישרדות ועל כל אחד להילחם על האמת שלו על מנת לתת לה מקום. התפיסה מעצבת מציאות והתחושה היא של קושי ומאבק. יש מחויבות לביקורת, להצביע על מה שחסר. אחרת חס וחלילה, איך נדע מה לתקן?

ה' יתברך, במיוחד ביום כיפור, אומר לנו לשחרר את התפיסה הקשה הזו.

רק תעשו מקום וזה כבר יגיע. תהיו מוכנים לעמוד לפני, לקבל את זה שריבון העולמים הוא אל רחום ומשם הכל יקרה. תנו לזה מקום בתוכם וביניכם. אמצו עין טובה על עצמכם ועל האחר כי באמת כך אני מסתכל עליכם. אני מאמין בכם, תאמינו בעצמכם ובסובבים אתכם.

פשוט תהיו לפני. ותטהרו.

